

УДК 81'27:37.016:81'111-028.31

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЧИТАННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ КРАЇНОЗНАВСТВА

Осадча Н. В.

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей реалізації загальнодидактичних, загальних та спеціальних методичних принципів при формуванні у старшокласників лінгвосоціокультурної компетентності в читанні на уроках країнознавства у руслі сучасних тенденцій у галузі профільної освіти. В результаті дослідження були виокремлені дидактичні (принцип міжпредметної координації та міжкультурної взаємодії), методичні принципи (інтерактивності, контрастивності, автентичності навчальних матеріалів, професійної спрямованості іншомовного навчального спілкування, взаємопов'язаного комунікативного та лінгвосоціокультурного розвитку особистості учня, поетапного формування лінгвосоціокультурної компетентності) та спеціальні принципи навчання читання країнознавчих текстів (пізнавальний характер читання як виду мовленнєвої діяльності, що передбачає перенесення прийомів смислової обробки інформації, якими володіє старшокласник при читанні рідною мовою).

Ключові слова: лінгвосоціокультурна компетентність, принцип навчання читання, загальнодидактичний принцип, методичний принцип, країнознавство.

Осадчая Н. В. Черниговский национальный педагогический университет имени Т. Г. Шевченко

Принципы формирования лингвосоциокультурной компетентности в чтении старшекласников на уроках страноведения

Аннотация. Статья посвящена исследованию особенностей реализации общедидактических, общих и специальных методических принципов при формировании у старшекласников лингвосоциокультурной компетентности в чтении на уроках страноведения в русле современных тенденций в области профильного образования. В результате исследования были выделены дидактические (принцип межпредметной координации и межкультурного взаимодействия) и методические принципы (интерактивности, контрастивности, автентичности учебных материалов, профессиональной направленности иноязычного учебного общения, взаимосвязанного коммуникативного и лингвосоциокультурного развития личности учащегося, поэтапного формирования лингвосоциокультурной компетентности) и специальные принципы обучения чтению страноведческих текстов (познавательный характер чтения как вида речевой деятельности, который предусматривает перенос приемов смысловой обработки информации, которыми владеет старшекласник при чтении на родном языке).

Ключевые слова: лингвосоциокультурная компетентность, принцип обучения чтению, общедидактический принцип, методический принцип, страноведение.

Osadcha N. Chernihiv National Pedagogical University named after N. Y. Shevchenko Principles for Forming Socio-Cultural Competence to High School Students while Teaching Reading at the Lessons of Culture Study

Abstract. Introduction: The article reveals the ways of realizing methodological principles for forming socio-cultural competence to high school students, while teaching them reading at the lessons of country study, which are based on cross-cultural interaction as one of the fastest-growing areas of language study, forming cultural awareness of the students. **Purpose.** To analyze the number of factors that raise the study of close links between linguistic,

social and cultural components in the country study teaching to high school students and to establish methodological principles for forming socio-cultural competence to high school students, while teaching them reading at the lessons of culture study for effective cross-cultural interaction. **Results.** As a result of the study, general didactic, general methodological and some specific methodological principles for forming socio-cultural competence to high school students, while teaching them reading at the lessons of culture study were identified. By general didactic principles, we mean the principle of subject coordination while teaching English in high school and the principle that reveals the process of studying foreign language and culture as a cross-cultural communication. The methodological principles include the principles of interactivity, contrasting of culture differences, using authentic reading materials, professional orientation of foreign language learning, interrelated communicative and socio-cultural development of student's personality, and the gradual development of socio-cultural standards. Some principles of teaching reading at the lessons of culture study were suggested, which emphasize cognitive nature of reading and involves the transmission of reading techniques from the native language reading skills into foreign language reading skills.

Keywords: sociocultural competence, the principle of teaching reading, methodological principle, the principle of teaching reading, country study.

Постановка проблеми. В умовах реформування сучасної середньої освіти та вивчення іноземної мови (ІМ) в старшій школі, філологічного профілю зокрема, існує помітна тенденція до актуалізації формування лінгвосоціокультурної компетентності (ЛСКК) старшокласників. Особлива увага приділяється формуванню ЛСКК у читанні іншомовних текстів різних функціональних стилів, що за умови відсутності іншомовного та іншокультурного середовища, є цілком доцільним. З огляду на зазначені тенденції, набуває актуальності проблема формування ЛСКК у читанні учнів профільної школи на уроках країнознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доказом цього є пошук інтересу науковців до розгляду проблем навчання ІМ у профільній школі на засадах культурологічного підходу. Лінгвосоціокультурним аспектом навчання ІМ займалися багато дослідників. Були розглянуті основні лінгвокультурні та психологічні аспекти міжкультурного спілкування як культурний компонент мови (Єлізарова Г. В.), обґрунтоване вивчення ІМ у контексті діалогу культур (Сафонова В. В.; Сисоев П. В.), порушувались питання теорії і практики міжкультурної взаємодії (Тер-Мінасова С. Г.; Кузьменкова Ю. Б., Кузьменков А. П.), визначено зміст ЛСКК (Бориско Н. Ф.), вивчено готовність до міжкультурного спілкування (Tomalin В.), створено методичку співвивчення англійської мови і культури (Fantini А.). Так, в останні десятиліття багато науковців так чи інакше торкалися питань методичних передумов формування ЛСКК (Коломінова О. О.; Топалова В. М.; Голованчук Л. П.; Гордєєва А. Й.; Рудакова Л. П.; Бирюк О. В.; Іванова А. С.; Шукліна С. В.; Писанко М. Л.; Голуб І. Ю.; Починок Т. В.; Бачинська Н. Я.), проте в усіх перерахованих дослідженнях були висвітлені лише окремі теоретичні аспекти, що стосуються проблеми формування ЛСКК в учнів старшої школи філологічного профілю, а особливості реалізації принципів навчання при формуванні ЛСКК у читанні в курсі за вибором "Країнознавство" взагалі є маловисвітленими.

Мета статті. Враховуючи актуальність проблеми та недостатній рівень її дослідженості, ставимо за мету статті висвітлити результати дослідження та представити сукупність взаємопов'язаних загально-дидактичних, загальних та спеціальних методичних принципів формування ЛСКК у читанні учнів філологічного профілю старшої школи. Для реалізації мети нам необхідно виконати такі завдання: проаналізувати підходи в сучасній методичці викладання іноземної мови і культури (ІМіК) до визначення типології принципів, виділити загальнодидактичні, загальні та спеціальні методичні принципи формування ЛСКК у читанні учнів профільної школи на уроках країнознавства та надати характеристику кожному з них, уточнити та видозмінити набір принципів змісту навчання з урахуванням специфіки курсу за вибором "Країнознавство".

Виклад основного матеріалу дослідження. Успіх вивчення ІМ в цілому, та формування ЛСКК значною мірою залежить від принципів навчання, згідно з якими відбувається навчання та керування освітнім процесом [13, с. 245]. Як слушно зауважує В. В. Сафонова, якщо окремі принципи співвивчення мов та культур порушуються, то позитивні соціалізуючі властивості ІМ як навчального предмета можуть істотно зменшитися або навіть з'явитися соціалізуючі ефекти негативного плану [8, с. 260]. Отже, розглянемо принципи формування ЛСКК старшокласників на уроках країнознавства. Під принципами, ми розуміємо взаємопов'язані вихідні положення, що визначають вимоги до освітнього процесу, будують його стратегію і тактику [6, с. 220].

У сучасній методиці навчання ІМіК відсутня загальноприйнята класифікація принципів навчання. Дослідники пропонують різні класифікації (Бім І. Л., Гальськова Н. Д., Гез Н. І., Китайгородська Г. В., Митрофанова О. Д., Ляховицький М. В., Мільруд Р. П., Пассов Ю. Д., Рогова Г. В., Сафонова В. В., Сисоєв П. В., Щукін А. М. та інші). Погоджуємося з думкою В. В. Черниш, яка слушно констатує відсутність чіткої типології принципів навчання [13, с. 246]. На думку І. Л. Колесникова, існують три групи принципів: когнітивні, емоційно-психологічні та лінгвістичні принципи навчання. А. М. Щукін виокремлює чотири групи: лінгвістичні, психологічні, дидактичні та методичні, наголошуючи на їх тісній взаємодії. Поділяючи точку зору В. В. Сафонові, виділяємо п'ять груп принципів навчання: соціально-педагогічні, психологічні, загально-дидактичні, лінгводидактичні та методичні, які в свою чергу поділяються на загально-методичні та специфічні [13, с. 246–247]. Спираючись на сферу наших наукових інтересів, ми будемо керуватися загально-дидактичними, загально-методичними та спеціально-методичними принципами формування ЛСКК у читанні на уроках країнознавства.

Розкриття методичних передумов формування ЛСКК учнів старшої школи філологічного профілю у читанні країнознавчих текстів на уроках курсу за вибором "Країнознавство" знаходить своє відображення у сукупності взаємопов'язаних дидактичних і методичних принципів. Вибір провідних принципів навчання зумовлений підходом до навчання ІМіК. Культурологічний підхід до навчання ІМіК у сучасній профільній школі передбачає тісну взаємодію мови та культури його носіїв, нерозривність мовної та культурної картини світу, що існує в свідомості учня, в його світосприйнятті, створеному на основі її навчального досвіду вивчення мови через призму культурних явищ та пояснення культурних особливостей через їх втілення у мові. Поділяємо думку С. Г. Тер-Мінасової, що мова як інструмент спілкування людей та сформована на її основі культура певного суспільства знаходяться в нероздільній єдності та неперервній взаємодії, що визначає їх діалектичний розвиток. Одним з важливіших факторів розвитку людського суспільства є взаємодія, взаєморозвиток та взаємозалежність мови та культури [10, с. 19]. В. В. Сафонова до принципів культурологічної освіти відносить принципи дидактичної культуровідповідності, принцип діалогу культур, домінування проблемних завдань, культурної рефлексії, культурної варіативності та актуалізації опори на міжпредметні зв'язки [9, с. 65]. В свою чергу, С. Ю. Ніколаєва принципами співвивчення мови і культури вважає принцип культуровідповідності, діалогу культур, домінування проблемних культурознавчих завдань, білінгвального навчання, актуалізації опори на міжпредметні знання і вміння [4, с. 28]. Отже, методичний принцип **взаємопов'язаного навчання мови і культури** у формуванні ЛСКК у читанні на уроках країнознавства вважаємо провідним.

Врахування загальнодидактичних принципів і власне методичних принципів у процесі формування ЛСКК та навчання читання неодноразово обговорювалося дослідниками на сторінках наукової літератури. Дотримання загальнодидактичних принципів (наочності, міцності, науковості, активності, свідомості, індивідуалізації, доступності і посиленості, систематичності і послідовності тощо) і власне методичних принципів (комунікативності,

домінуючої ролі вправ, принципу комунікативно спрямованого формування мовленнєвих навичок, автономності учня) в процесі формування ЛСКК не потребує додаткових аргументів. З урахуванням специфіки формування ЛСКК у читанні старшокласників, вважаємо за доцільне уточнити такі **дидактичні принципи** формування ЛСКК у читанні старшокласників на уроках країнознавства, як принцип міжпредметної координації та принцип міжкультурної взаємодії.

Принцип міжпредметної координації дає змогу формувати у свідомості учня цілісну картину іншомовної культури та передбачає узгодження тем, що вивчаються на уроках ІМ та інших профільних предметів, а саме курсу за вибором “Країнознавство”. Міністерством освіти і науки України рекомендовано присвятити курс 10-го класу вивченню країнознавства Великої Британії, а в 11-му класі вивчати країнознавство США. Але існують авторські програми курсів за вибором, в яких пропонується вивчати в курсі країнознавства 10-му класу культурний портрет США, а в 11-му класі розглядати країнознавчі особливості інших англomовних країн, таких як Канада, Австралія, Нова Зеландія, з метою виключення дублювання тем. Так чи інакше, курс за вибором “Країнознавство”, поділяючи думку В. П. Фурманової, розглядаємо як координаційний центр із систематизації міжпредметних країнознавчих знань та подальшого їх поглиблення. Це дає можливість говорити про міжпредметну координацію країнознавства з уроками ІМ та літературою країни, мова якої вивчається. Оскільки, література відображає духовне життя суспільства та історію розвитку країни через емоції й опис життєдіяльності людей, вона є додатковим джерелом країнознавчої інформації для учнів профільної школи [12, с. 48]. В. П. Фурманова, аналізуючи міжпредметні зв'язки країнознавства з уроками ІМ та уроками літератури виокремлює три типи міжпредметних зв'язків, а саме: змістовно-інформаційні (національно-культурні поняття та країнознавчі факти), операційно-діяльнісні (міжпредметні специфічні вміння та предметні країнознавчі вміння) та організаційно-методичні (систематизація та актуалізація) [12, с. 35–36]. Реалізація принципу міжпредметної координації у викладанні курсу за вибором “Країнознавство” дає змогу говорити про систематизацію лінгвосоціокультурного (ЛСК) аспекту країнознавчих знань на якісно новому рівні.

За словником методичних термінів, **принцип міжкультурної взаємодії** передбачає побудову освітнього процесу вивчення ІМіК на засадах урахування національно-культурних особливостей старшокласників у процесі міжкультурної взаємодії [6, с. 214–215]. Ми переконані, що реалізація принципу міжкультурної взаємодії необхідна для свідомого засвоєння ЛСК знань. Зазначений принцип ґрунтується на врахуванні етнокультурних особливостей учнів профільної школи в процесі підготовки до міжкультурної комунікації, що включає набуття знань про мовну картину світу, ознайомлення з національно-культурними особливостями носіїв ІМіК та процес вторинної акультурації [4, с. 26] учня профільної школи. На нашу думку, зазначений принцип ґрунтується на принципі діалогу культур В. В. Сафонової, за переконаннями якої, необхідно моделювати культурний простір, занурення в який відбувається відповідно до принципу розширення кола культур та цивілізацій; орієнтуватися на розвиток у старшокласників загальнопланетарного мислення та таких якостей особистості, як культурна неупередженість, готовність до спілкування в іншомовному середовищі тощо; створення методичної моделі, що забезпечує полікультурний та білінгвальний розвиток мовної особистості старшокласників та усвідомлення учнями себе культурно-історичними суб'єктами та носіями цілого ряду взаємопов'язаних культур; створення соціально-педагогічних і методичних умов для підготовки учнів до виконання ролі суб'єктів діалогу культур і культурних посередників в ситуаціях міжкультурного спілкування [9, с. 67].

Серед **методичних принципів** в аспекті формування ЛСКК у читанні країнознавчих текстів на уроках країнознавства визначаємо провідними принцип інтерактивності, контрастивності,

автентичності навчальних матеріалів, професійної спрямованості іншомовного навчального спілкування, взаємопов'язаного комунікативного та ЛСК розвитку особистості учня, поетапного формування ЛСКК.

Принцип інтерактивності забезпечує встановлення діалогу учня профільної школи з автором країнознавчого тексту, під час якого учень створює свій інваріантний зміст тексту, що може бути представлений у вигляді усного чи письмового мовленнєвого продукту за умов інтеграції інших видів мовленнєвої діяльності. На думку Ю. В. Британ, методична реалізація цього принципу відбувається за умов організації вчителем процесу читання таким чином, що спільна діяльність учнів (в парах, мікрогрупах) зумовлює вирішення поставлених проблемних завдань, що прискорить і урізноманітнить процес читання, а результат якого може бути представлений у вигляді усного чи письмового мовленнєвого продукту (обговорення, складання конспекту, участь у проєкті тощо) [2, с. 38]. Принцип інтерактивності дає змогу реалізувати функції країнознавчого тексту: мотиваційно-стимулюючу; інформаційно-комунікативну; виховно-впливову; навчально-керуючу функції (за Вдовіною Т. О.) [3, с. 8].

Дидактична мотиваційно-стимулююча функція країнознавчого тексту полягає в збудженні, підтримці та стимулюванні в учнів профільної школи інтересу до читання іншомовних країнознавчих текстів. Вона проявляється в забезпеченні зацікавленого, емоційно-позитивного ставлення до їх прочитання. В процесі побудови змісту формування ЛСКК у читанні у курсі за вибором “Країнознавство”, необхідно враховувати прагматикон старшокласників (за Карауловим Ю. М.), систему їхніх читацьких мотивів, установок, інтересів та потреб. Потреби, які реалізуються в процесі читання іншомовних текстів, поділяються на естетичні, пізнавальні та комунікативні. Згідно з переконаннями Т. О. Вдовіної у навчанні читання в центрі уваги має бути естетична потреба, яка належить до ідеальних потреб пізнання і розвитку та тісно пов'язана з інтересами, установками, ідеалами учня, які об'єднуються в єдиний феномен “інтересу”, що є мотиваційною силою, яка спонукає старшокласника до отримання задоволення від читання тексту.

Інформаційно-комунікативна функція країнознавчого тексту полягає в тому, що текст можна використовувати в процесі навчання читання як джерело ЛСК інформації, завдяки якому розвивається ЛСК компетентність учнів профільної школи. Країнознавчий текст виступає як джерело екстралінгвістичної інформації та забезпечує фонові знання як специфічну імпліцитну категорію та закріплює за певними мовними одиницями культурно-історичний та соціальний досвід адекватними мовними засобами (Томахін Г. Д., Бирюк О. В.).

Дидактична виховно-впливова функція тексту, його опосередкований вплив на розум, волю, емоції, підсвідомість, на естетичне виховання реалізується в підключенні емоційно-психічної сфери, у самопізнанні та саморозвитку учнів профільної школи, що зумовлюється виникненням у процесі читання позитивних емоцій, які відіграють важливу роль в оволодінні ІМіК взагалі та у навчанні читання на уроках країнознавства (Смелякова Л. П., Черниш В. В.).

Дидактична навчально-керуюча функція реалізується в використанні країнознавчого тексту з різними цілями: для розширення мовних та країнознавчих знань, для розвитку різних видів читання тощо. Навчально-керуюча функція тексту полягає в тому, що він є об'єктом вивчення та засобом для керування навчальною діяльністю учнів профільної школи на уроках курсу за вибором “Країнознавство”.

Слідом за Т. О. Вдовіною, вважаємо за потрібне зауважити, що роль виділених нею дидактичних функцій варіюється залежно від потенціалів тексту (естетичний та ЛСК потенціали тексту). “Потенціал естетичного впливу на читача” (за Смеляковою Л. П.) визначається як сукупність мовних засобів вираження тексту, яка є джерелом естетичного впливу і викликає естетичні емоції, переживання, сприяє створенню “естетичної” комунікації. ЛСК потенціал країнознавчого тексту проявляється в тому, що текст є джерелом як експліцитної так і імпліцитної країнознавчої інформації [3, с. 8–9].

Принцип урахування рідної мови за словником методичних термінів, може бути реалізований у межах двох підходів: перший підхід є латентним, тобто відбувається прихована опора на рідну мову, матеріал подається таким чином, що запобігає інтерференції культурних явищ, за іншим варіантом відбувається свідоме зіставлення особливостей рідної та іноземної мови та культури, прибічником якого ми і є [6, с. 219]. **Принцип контрастивності рідної та іншомовної мов і культур** при формуванні ЛСКК ґрунтується на принципі діалогу україномовної та англomовної культур на основі їх зіставлення. В результаті сприйняття та особистої оцінки культурних відмінностей в учнів профільної школи буде сформоване глибоке розуміння як рідної, так і іншомовної культури. Такий підхід дасть змогу попередити неадекватне перенесення інформації про ЛСК реалії рідної країни на ЛСК дійсність іншомовної країни, що за умов відсутності іншомовного середовища відбувається через призму концептуальної картини світу, сформованої під час оволодіння рідною культурою та мовою. О. В. Бирюк стверджує, що об'єктом засвоєння на уроках ІМ виступає та ЛСК лінгвістична та екстралінгвістична інформація, яка частково чи повністю не збігається з ЛСК дійсністю рідної культури, адже учні пізнають англomовну дійсність через відповідну ІМ, яка і виступає будівельним матеріалом вторинної картини світу [1, с. 28]. Т. В. Починок наголошує на важливості знаходити як різні специфічні риси обох культур так і універсальні характеристики, що об'єднують культури та є основою міжкультурного взаєморозуміння [7, с. 10]. Контрастивно-зіставлювальне співвивчення культур і цивілізацій в контексті їх опосередкованого та неопосередкованого історико-культурного взаємовпливу є реалізацією принципу діалогу культур і цивілізацій за В. В. Сафоновою [9, с. 67].

Принцип автентичності навчальних матеріалів пов'язаний з необхідністю відбору та використання автентичних країнознавчих текстів для читання в курсі за вибором "Країнознавство". Ці тексти є реальним продуктом мовленнєвої діяльності носіїв мови, вони не адаптовані до потреб старшокласників [6, с. 25] та мають високий ЛСК потенціал (художні тексти, особливо нариси про подорожі носіїв ІМ до англomовних країн або іноземців до України, газети, журнали, прагматичні тексти (оголошення, буклети, реклами, білети), тексти з Інтернет-джерел (автентичні сайти, що містять країнознавчу інформацію, блоги, чати, електронні довідники і т.д.), що створює умови для одержання практично необмеженого обсягу країнознавчої інформації. Дотримуємось класифікації типів автентичних текстів, визначеної Н. І. Гез та Н. Д. Гальською, 2006 [4, с. 220]. У визначенні автентичності тексту необхідно враховувати певні його характеристики, а саме: інформаційну автентичність (читання текстів має викликати природний інтерес), культурологічну автентичність (тексти повинні відображати культурні реалії країни, мова якої вивчається), ситуативну автентичність (в автентичних текстах має зберігатися автентичність жанрових ознак та персонажів), автентичність презентації тексту (фотографії, ілюстрації, цитати тощо), що сприяє кращому забезпеченню учня країнознавчою інформацією [5, с. 219].

Принцип професійної спрямованості іншомовного навчального спілкування у навчанні читання англomовних країнознавчих текстів знаходить вираження в урахуванні інтересів учнів, які обрали навчання в старшій школі за філологічним профілем. Оскільки більшість старшокласників, які навчаються в класах філологічного профілю, готуються до складання Зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з ІМ, складання міжнародних тестів з ІМ (*TOEFL*, *FCE*, *CAE*, *IELTS*), вступу до вищих навчальних закладів за обраним профілем, навчання за кордоном, вивчення профільних предметів, а саме курсу за вибором "Країнознавство" дає змогу здобути необхідні ЛСК знання професійного спрямування та розширює діапазон ЛСК підготовки випускників, важливість якої постійно наголошують учителі, методисти та вчені. Цей принцип реалізується шляхом філологізації змісту навчання профільних предметів, а саме: добору навчальних матеріалів до занять з курсу за вибором "Країнознавство", демонстрації

старшокласникам прийомів і технологій пошуку потрібної країнознавчої інформації в джерелах автентичного походження, зокрема в мережі Інтернет, тобто залученні до професійно орієнтованої пошукової діяльності. Реалізується також він і в координації змісту різних дисциплін, особливо дисциплін профільного характеру, в тому числі і курсів за вибором [6, с. 216]. Погоджуємося з точкою зору Ю. В. Британ і вважаємо, що запропоновані комунікативні ситуації мають відображати реальне спілкування старшокласників ІМ на професійно орієнтовані теми [2, с. 38]. На думку В. В. Сафоновой, метою профільного навчання в старшій школі є саме формування такої мовної особистості, якій ІМ буде потрібна для реального спілкування та вирішення реальних потреб в реальному спілкуванні з представниками інших культур [9]. Сферами спілкування для використання ІМ для міжкультурної комунікації випускниками профільної школи можуть бути професійні контакти, торгівля, бізнес, міжнародні обміни, навчання за кордоном, подорожі, міграція, дипломатична діяльність і навіть воєнні дії, що є досить актуальним в умовах сучасної політичної ситуації в Україні (за Леонтович О.) [4, с. 246].

Принцип взаємопов'язаного комунікативного та соціокультурного розвитку особистості учня передбачає, що результатом формування ЛСКК у читанні країнознавчих текстів є здатність та готовність до міжкультурної комунікації та розвиток ЛСК здібностей (спостережливість, неупередженість, емпатія, комунікативна гнучкість, які необхідно розвивати) та якостей учнів (ЛСК ввічливість, толерантність та чутливість). Т. В. Починок вбачає реалізацію, запропонованого нею принципу в наявності завдань поліфункціонального характеру, що спрямовані як на оволодіння культурою іншомовного спілкування так ЛСК розвиток особистості учня [7, с. 9]. Для досягнення цієї мети в процесі формування ЛСКК у читанні на уроках країнознавства відбувається відтворення основних характеристик, властивих опосередкованому спілкуванню. На думку О. В. Бирюк, методичній інтерпретації підлягають такі характеристики опосередкованої комунікації як вмотивованість, ситуативність, активність та цілеспрямованість [1, с. 26], якщо розглядати комунікативну потребу в цікавій, актуальній країнознавчій інформації як джерело опосередкованого спілкування.

Принцип поетапного формування ЛСКК передбачає орієнтаційний та виконавчий етапи цього процесу. Орієнтаційний етап починається з аналізу інформації країнознавчого тексту, з вилучення культурологічної інформації, що представлена "ціннісними капсулами", в яких міститься інформація про особливості сприйняття та розуміння іншомовної культурної дійсності, а також національних ціннісних орієнтацій, що представлені в іншомовній культурі. На виконавчому етапі учні реалізують свої ЛСК знання у міжкультурній взаємодії, застосовуючи свої ЛСК здібності та якості [7, с. 9–10].

Розглянуті вище дидактичні (принцип міжпредметної координації та міжкультурної взаємодії) та методичні принципи (інтерактивності, контрастивності, автентичності навчальних матеріалів, професійної спрямованості іншомовного навчального спілкування, взаємопов'язаного комунікативного та ЛСК розвитку особистості учня, поетапного формування ЛСКК) створюють теоретичне підґрунтя для організації навчання читання з метою формування ЛСКК старшокласників на уроках країнознавства в сучасній профільній школі.

Враховуючи специфіку наших наукових інтересів, розглянуті загально методичні принципи необхідно доповнити **спеціальними методичними принципами**, що відображають закономірності навчання читання як виду мовленнєвої діяльності. У нашому дослідженні ми будемо дотримуватись спеціальних методичних принципів навчання читання, розроблених С. К. Фоломкіною [11, с. 33–40]. Згідно з першим принципом, ми будемо розглядати процес формування ЛСКК у читанні на уроках країнознавства як **навчання мовленнєвої діяльності**. Реалізації цього положення сприяє використання автентичних англійських країнознавчих текстів як навчального матеріалу, наявність комунікативного завдання в інструкції до вправи, що забезпечує вмотивованість цілеспрямованість учнів при читанні, спрямованість контролю на перевірку розуміння ЛСК змісту країнознавчих текстів [1, с. 28].

Відповідно до другого принципу навчання читання ЛСК текстів є **пізнавальним процесом**. Пізнавальна діяльність школярів забезпечується наявністю цікавої актуальної країнознавчої інформації в текстах для читання на уроках країнознавства.

За наступним принципом, навчання читання **має передбачати не лише рецептивну, а й репродуктивну або продуктивну діяльність** учнів профільної школи на мовному та смислових рівнях. О. В. Бирюк вважає, що врахування цього принципу передбачає цілеспрямоване формування лінгвокраїнознавчих навичок прогнозування ЛСК лексичного наповнення тексту та структурно-орієнтовного вміння прогнозувати його ЛСК зміст [1, с. 28].

Останній принцип реалізується в перенесенні прийомів смислової обробки інформації, якими володіє старшокласник у читанні рідною мовою. Для цього необхідно формувати в учнів ставлення до читання як до спілкування з носіями ІМ і К, опосередкованого текстом, в інструкції до вправ слід ставити комунікативне завдання практичного характеру, пов'язане з подальшим використанням отриманої ЛСК інформації з тексту: необхідно щоб учні володіли вмінням змінювати один вид читання на інший (переглядове читання переходить в ознайомлювальне, а ознайомлювальне переходить у вивчальне, за С. К. Фоломкіною [11]), та враховувати мовну складність матеріалів для читання [1, с. 28–29].

Відповідно до спеціальних принципів навчання читання країнознавчих текстів розглядається нами як мовленнєва діяльність, що має характеристики пізнавальної діяльності, що включає рецептивну, репродуктивну та продуктивну діяльність учнів профільної школи і передбачає перенесення прийомів смислової обробки інформації, якими володіє старшокласник у читанні рідною мовою.

Висновки і перспективи. Отже, ми конкретизували найбільш релевантні для нашого дослідження принципи формування ЛСКК у читанні старшокласників на уроках країнознавства і визначили шляхи їх реалізації. Розглянуті вище дидактичні (принцип міжпредметної координації та міжкультурної взаємодії) та методичні принципи (інтерактивності, контрастивності, автентичності навчальних матеріалів, професійної спрямованості іншомовного навчального спілкування, взаємопов'язаного комунікативного та ЛСК розвитку особистості учня, поетапного формування ЛСКК) створюють теоретичне підґрунтя для організації навчання читання з метою формування ЛСКК старшокласників на уроках країнознавства в профільній школі. Перспективами дослідження вважаємо визначення принципів добору країнознавчих текстів при формуванні ЛСКК в англомовному читанні на уроках курсу за вибором “Країнознавство”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бирюк О. В. Методичні передумови формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів при навчанні читання іншомовних текстів читання // Вісник ЧДПУ імені Т. Г. Шевченка. Серія “Педагогічні науки”. – Чернігів : ЧДПУ, 2007. – Вип. 48. – С. 26–30.
2. Британ Ю. В. Формування професійно орієнтованої читацької компетенції у майбутніх викладачів англійської мови засобами інтернет-ресурсів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Британ Юлія Володимирівна – К., 2014. – 206 с.
3. Вдовіна Т. О. Методика навчання майбутніх учителів іноземної мови читання англійських художніх текстів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія і методика навчання: германські мови” / Вдовіна Тетяна Олександрівна. – Дрогобич, 2002. – 23 с.
4. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : Курс лекцій : [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня “магістр”] / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2011. – 344 с.

5. Навчання іноземної мови в умовах інформатизації шкільної освіти: [Коллективна монографія] // Коваль Т.І., Асоянц П.Г., Городнича Л.В., Кочубей Н.П., Кужель О.М., Плотников Є.О. / Заг ред. : Коваль Т.І. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2014. – 284 с.
6. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика преподавания языков) / [сост. Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин]. – М. : Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
7. Починок Т. В. Формирование у студентов языкового вуза социокультурной компетенции: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)” / Татьяна Викторовна Починок. – Гомель, 2012. – 25 с.
8. Сафонова В. В. Основные принципы социокультурного образования средствами изучаемых языков в 21 веке / В. В. Сафонова // Вісник ЧДПУ імені Т.Г. Шевченка. Серія “Педагогічні науки”. – Чернігів : ЧДПУ, 2007. – Вип. 48. – С. 259–265.
9. Сафонова В. В. Методика обучения иностранным языкам. Языковая педагогика в схемах и таблицах. Тема: Социокультурные аспекты современного языкового образования / В. В. Сафонова // Методические тетради. – 3-е изд. – М. : Еврошкола, 2008. – 80 с.
10. Тер-Минасова С. Г. Война и мир языков и культур: вопросы теории и практики. – М. : АСТ : Астрель: Хранитель, 2007. – 286 с.
11. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе: [Учеб.-метод. пособие для вузов]. / С. К. Фоломкина – М. : Высш. шк., 1987. – 207 с.
12. Фурманова В. П. Организация курса страноведения в системе профессиональной подготовки учителей иностранного языка (немецкий язык): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Фурманова Валентина Павловна – М., 1984. – 173 с.
13. Черниш В. В. Методика формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англomовної компетентності в говорінні : [монографія] / Валентина Василівна Черниш. – К. : Ленвіт, 2013. – 396 с.

REFERENCES

1. Byriuk O. V. Metodychni peredumovy formuvannia sotsiokul'turnoi kompetentsii majbutnikh uchyteliv pry navchanni chytannia inshomovnykh tekstiv chytannia // Visnyk ChDPU imeni T.H. Shevchenka. Seriiia “Pedagogichni nauky”. – Chernihiv: ChDPU, 2007. – Vyp. 48. – S. 26–30.
2. Brytan Yu. V. Formuvannia profesijno oriientovanoi chytats'koi kompetentsii u majbutnikh vykladachiv anhlijs'koi movy zasobamy internet-resursiv : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / Brytan Yuliia Volodymyrivna – K., 2014. – 206 s.
3. Vdovina T. O. Metodyka navchannia majbutnikh uchyteliv inozemnoi movy chytannia anhlijs'kykh khudozhnikh tekstiv : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 “Teoriia i metodyka navchannia: hermans'ki movy” / Vdovina Tetiana Oleksandrivna. – Drohobych, 2002. – 23 s.
4. Metodyka formuvannia mizhkul'turnoi inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii : Kurs lektzij : [navch.-metod. posibnyk dlia stud. movnykh spets. osv.-kvalif. rivnia «mahistr»] / Bihych O. B., Borysko N. F., Borets'ka H. E. ta in. / za red. S. Yu. Nikolaievoi. – K. : Lenvit, 2011. – 344. s.
5. Navchannia inozemnoi movy v umovakh informatyzatsii shkil'noi osvity: [Kolektyvna monohrafiia] // Koval' T.I., Asoiants P.H., Horodnycha L.V., Kochubej N.P., Kuzhel' O.M., Plotnikov Ye.O. / Zah red.: Koval' T.I. – K. : Vyd. tsentr KNLU, 2014. – 284 s.
6. Novyj slovar' metodycheskykh termynov y poniatyj (teoryia y praktyka prepodavanyia iazykov) / [sost. E. H. Azymov, A. N. Schukyn]. – M.: Yzdatel'stvo YKAR, 2009. – 448 s.
7. Pochynok T. V. Formyrovanye u studentov iazykovoho vuza sotsyokul'turnoj kompetentsyy: avtoref. dys. na soyskanye uchenoj stepeny kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 “Teoryia y metodyka obuchenya y vospytanyia (ynostrannye iazyky)” / Tat'iana Vyktorovna Pochynok. – Homel', 2012. – 25 s.

8. Safonova V. V. Osnovnye pryntsypy sotsyokul'turnoho obrazovanyia sredstvamy soyzuchaemykh iazykov v 21 veke / V. V. Safonova // Visnyk ChDPU imeni T.H.Shevchenka. Seriiia "Pedahohichni nauky". – Chernihiv : ChDPU, 2007. – Vyp. 48. – S. 259–265.
9. Safonova V. V. Metodyka obuchenya ynostrannym iazykam. Yazykovaia pedahohyka v skhemakh y tablytsakh. Tema: Sotsyokul'turnye aspekty sovremennoho iazykovoho obrazovanyia / V. V. Safonova // Metodicheskiye tetrydy. – 3-e yzd. – M. : Evroshkola, 2008. – 80 s.
10. Ter-Mynasova S. H. Vojna y myr iazykov y kul'tur: voprosy teoryy y praktyky. – M. : AST : Astrel': Khranytel', 2007. – 286s.
11. Folomkina S. K. Obuchenye chtenyiu na ynostrannom iazyke v neiazykovom vuze: [Ucheb.-metod. posobyе dlia vuzov]. – M. : Vyssh. shk., 1987. – 207 s.
12. Furmanova V. P. Orhanyzatsyia kursa stranovedenyia v systeme professyonal'noj podhotovky uchytel'ey ynostrannoho iazyka (nemetskyj iazyk): dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / Furmanova Valentyna Pavlovna – M., 1984. – 173 s.
13. Chernysh V. V. Metodyka formuvannia u majbutnikh uchyteliv profesijno oriyentovanoi anhlomovnoi kompetentsii v hovorinni : [monohrafiia] / Valentyna Vasylivna Chernysh. – K. : Lenvit, 2013. – 396 s.